ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI VILNIUJE, SUBAČIAUS G. NR. 11

Antanas KAVALIAUSKAS

Sklypas Subačiaus g. Nr. 11 yra Šv. Dvasios cerkvės ir vienuolyno architektūrinio ansamblio teritorijoje, Vilniaus senamiesčio 49 kvartale, PR senamiesčio dalyje. 2002 m., Šv. Dvasios vienuolyno vadovybės užsakymu, architektų grupė sudarė sklypo užstatymo projektą, pagal kurį jame numatoma pastatyti viešbutį. Projektuojamo pastato vietoje archeologiniai tyrimai sklype buvo atlikti 2002 m. gegužės–liepos mėn.

Istorinės žinios apie sklypą yra negausios. Nežinoma, kokie ir kieno pastatai stovėjo Subačiaus g. Nr. 11 ankstyvuoju laikotarpiu, tačiau 1733 m. rašytiniuose šaltiniuose minimas sklype stovėjęs medinis pastatas. Sklypas tuo metu jau priklausė Šv. Dvasios vienuolynui. 1737 m. Fiurstenhofo plane šiame sklype jau pavaizduoti mūriniai pastatai.

B. Jachimovičius, rašydamas apie Vilniaus miesto 1749 m. birželio 8 d. gaisrą, prasidėjusį kažkur Subačiaus gatvėje, pažymi, kad Subačiaus gatvė, kurioje gyveno turtingiausi pirkliai, dabar pavirto tikra dykyne, gaisras ją visiškai sunaikino. Sudegusių pastatų sąrašuose nurodytas mūrinis pastatas, stovėjęs Subačiaus g. Nr. 11.

Iki 1808 m. rašytiniuose šaltiniuose neminima jokia nauja statyba sklype. Tik 1808 m. valdą įsigijus naujam savininkui pradėtos naujų pastatų statybos. XIX a. viduryje sklype stovėjo mažas mūrinis dviejų patalpų (parduotuvė ir kambarėlis) pastatėlis bei mūrinis arklidžių pastatas.

Archeologinių tyrimų metu ištirti 3 plotai, iš viso – 414 m^2 plotas. Fiksuotas iki 5,40 m storio kultūrinis sluoksnis, datuotinas XIV a. pabaiga – XX a.

Plote 1 ir plote 2 buvo atidengtas Vilniaus miesto gynybinės sienos mūras ir ant jo viršaus stovėjusios mūrinio pastato sienos pamatinės dalies liekanos. Ši sienos pamatinė dalis sietina su 1808 m. Vilniaus miesto plane žymimo pastato V siena. Pastatas datuotinas XIX–XX a. Prie šios sienos preparuotas XX a. datuojamas lauko akmenų grindinys.

XVIII a. sumažėjus Vilniaus miesto gynybinės sienos gynybinei reikšmei, prie jos pradedami pristatinėti įvairūs pastatai. Plote 1 ir plote 2 tyrinėtas vieno pastato, datuojamo XVIII a., dviejų sienų pamatinės dalys. Šis pastatas buvęs pristatytas prie gynybinės sienos. Pastato viduje gynybinė siena (iš vidinės pusės) apmūryta vėlyvu XVIII a. mūro kiautu. Tyrinėtas pastatas gali būti siejamas su 1737 m. Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane žymimu pastatu, jis taip pat greičiausiai sudegė per 1749 m. birželio 8 d. gaisrą. Tikėtina, kad šis pastatas buvo pagalbinis, ūkinis. Prie pastato sienų liekanų tyrinėti lauko akmenų grindiniai datuotini XVIII a. Grindiniais buvo išgrįstas pastato vidus ir erdvė apie jį.

XVII a. antrojoje pusėje – XVIII a. pradžioje prie miesto gynybinės sienos vyko intensyvūs teritorijos tvarkymo darbai. Tai atsispindi visų 3 plotų tyrimų medžiagoje. Plotuose 1 ir 2, 2,30–2,55 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 126,21–125,96 m) aptikta plytų nuogrinda prie gynybinės sienos, datuotina XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia. Jos viršutinė dalis, kontakto su miesto siena ruožas, yra perkastas, tačiau pjūvyje matyti, kad nuogrinda šliejosi prie gynybinės sienos, kad jos egzistavimo laikotarpiu reljefas kilo aukštyn link gynybinės sienos. Nuogrinda,

matyt, buvo skirta gynybinės sienos sutvirtinimui iš miesto pusės. Analogija minėtai nuogrindai žinoma iš S. Sarcevičiaus archeologinių tyrinėjimų Vilniuje, Trakų g. Nr. 2. Nivelyru ir kaip analogija pasinaudojant A. Strazdelio ir Subačiaus g. sankryžoje išlikusia gynybinės sienos atkarpa nustatyta, kad nuo nuogrindos prie gynybinės sienos paviršiaus iki žemutinių gynybinės sienos šaudymo angų galėjo būti 3,1–4 m atstumas.

Po plytų nuogrinda plote 1 buvo atidengtas ankstyvesnis, XVII a. antrąja puse datuotinas lauko akmenų grindinys.

Plote 3 prie gynybinės sienos aptiktas XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia datuotinas lauko akmenų grindinys. Prie šio grindinio šliejosi plūkto molio sluoksnis. Taigi teritorija prie gynybinės sienos iš miesto pusės XVII a. antrojoje pusėje – XVIII a. pradžioje buvo išgrįsta lauko akmenų grindiniais, plytų nuogrinda ir plūktu moliu.

Plote 1 ištirtos medinio karkasinės konstrukcijos pastato liekanos, datuotinos XVII a. antrąja puse. Išlikusi tik po žeme buvusi statinio dalis – rūsys. Statinys degė, vėliau jo rūsys, matyt, buvo paverstas ūkine duobe.

Tyrimų metu buvo atidengtas 13 m ilgio gynybinės sienos ruožas. Gynybinė siena mūryta iš stambių lauko akmenų ir plytų, surištų balkšvu kalkių skiediniu. Išlikęs gynybinės sienos aukštis – 3,90–4,20 m. Jos storis dabartinio žemės paviršiaus lygyje – 1,38 m. Gynybinės sienos statybos paviršius aptiktas 3,40–4,10 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 125,40–124,55 m). Virš statybos, paviršiaus plote 1, ant gynybinės sienos pastebėta tinko fragmentų. Gynybinės sienos pamatinė dalis į žemę buvo įgilinta 0,40–1 m.

Ištirtuose plotuose išskirtini šie kultūrinio sluoksnio horizontai: ankstyvasis, datuotinas XIV a. pabaiga – XVI a., vidurinysis – XVII a. ir vėlyvasis – XVIII–XX a. XVI a. sluoksnių plote 3 nepavyko išskirti, o plote 1 ir plote 2 jie neryškūs, ploni. Taip pat nustatyti 4 XVI–XVIII a. datuojami buvę žemės paviršiai.

Tyrimų metu surasti 1058 vienetai radinių, tarp kurių vyrauja XIV a. pabaiga – XVII a. datuojamos buitinės keramikos šukės. Taip pat aptiktos 26 XVII–XX a. monetos, metalo, stiklo ir kaulo dirbinių bei jų fragmentų. Vienas iš įdomesnių radinių – kaulinė šachmatų pėstininko figūrėlė, atrasta XV a. sluoksnyje.

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN SUBAČIAUS STREET 11, IN VILNIUS

In May – July 2002 in Vilnius in the territory of Subačiaus street building 11 the archaeological explorations were carried out. During the explorations 3 areas were explored. The total area of them was 414 m^2. The cultural layer up to 5,4 m thick dated to the end of the 14th century – the 20th century was detected. During the exploration the remains of stone buildings (the 18th century and the 19th–20th centuries), the foundation of a wooden building (the second half of the 17th century), fragments of stone cobbles (the second half of the 17th century, the end of the 17th century and the beginning of the 18th century, the 18th century and the 20th century), fragments of the brick paving at the defensive wall (the end of the 17th century – the beginning of the 18th century) and a 13 m long piece of the Vilnius city defensive wall were detected. During the exploration there were numerous finds where potsherds dated to the end of the 14th century – the 18th century were dominating. Also there were detected coins, metal, glass and bone artefacts dated to the 17th –20th centuries.